

***Т. С. СӘЛКЕБАЕВ, ҚР ІІМБ. БЕЙСЕНОВ АТЫҢДАҒЫ ҚАРАҒАҢДЫ АКАДЕМИЯСЫНДАҒЫ
МЕМЛЕКЕТТІК-ҚҰҚЫҚТЫҚ ПӘНДЕР КАФЕДРАСЫНЫҢ АҒА ОҚЫТУШЫСЫ***

ШЕТ МЕМЛЕКЕТТЕРІНДЕГІ ПОЛИЦИЯ ҚЫЗМЕТІНІҢ КЕЙБІР ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жалпы ұлттық полиция күштерінің құрылымдары қатарында қызмет атқару мемлекеттік орган мен үкімет немесе ішкі істер (әділет) министрлігі, болмаса, олардың екеуі арасындағы қолданыстағы құзырларды бөлу арқылы тағайындалады. Мысалы, Италия, Франция және Испанияда бұл жағдайлар президенттің жарлығымен, үкіметтің декреттерімен белгіленеді, тек кейбір жекелеген мәселелер

бойынша ғана Ішкі істер министрінің актілерімен нақтыланады. Мұндай тәжірибе өте кең тараған, дегенмен басқадай да жағдайлар кездеседі. Аймақтық полиция жергілікті биліктің құзырында болатын Ұлыбританияда, Англия мен Уэльс полициясы үшін қызмет атқару жағдайын елдің ІІМ министрлігі, ал Шотландия полициясы үшін — осы әкімшілік аймақтың Ішкі істер министрі айқындайды. АҚШ-та федералдық полиция қызметкерлері үшін бұл жағдайларды құрылымдық звеносы болып табылатын ведомстволардың басшылары, ал әкімшілік-аумақтық бірліктерде (штаттарда, қалаларда және т. б.) — тиісті басқару органдары белгілейді.

Бұл дамыған шет мемлекеттерде бұрыннан қалыптасқан үнемді, біздің ойымызша, мемлекеттік қызмет, оның ішінде полицияның мансабы тұжырымдамасына тиісті болады. Оның толық мағынасын аталған тұжырымдамадан бірнеше негізгі идеяларды бөлуге болады деп есептеген француз зерттеушісі Б. Груней былайша атап өтті: «Біріншіден, мемлекеттік қызмет ұқсастығына қарамастан басқалардан өте өзгешеленетін ерекше мамандық ретінде қарастырылады. Өйткені, кәсіптің бұл түрі тиісінше терең ойлануды қажет ететін өте маңызды сипаттағы мәліметтермен танысуды қажет етеді, мемлекеттік қызметте тұратын адамдардың өзінің барлық кәсіби өмірін соларға арнауы қажет. Өз кезегінде, мемлекеттік қызмет оларға ең жоқ дегенде олар басқа жұмыстан ала алатын осыларға тең материалдық және моральдық қанағаттанулар әкелуі керек.

Екіншіден, адамдарды мемлекеттік қызметке тарту және бекіту мүддесі тұрғысынан, олардың әрқайсысының санасына мемлекеттік қызметте болу және қызмет бабындағы табыс (егер де айтарлықтай кемшілік болмаса) олардың өздеріне байланысты болатындығын түсіндіру керек.

Қызметке тұру — мансаптың алғашқы баспалдағы. Бұл жерде полицияда қызмет етуге үміткерлерге өте жоғары талаптар қойылатынын айта кетуіміз керек — өйткені, полиция қызметкері үлкен құзыретке ие және көп жағдайларда адамдардың бостандығы және мемлекет мәртебесі солардың жұмысына байланысты болады. Батыстық сарапшылардың пікірінше, полиция қызметкерлері бұл жағдайда журналистер, әуе ұшқыштары, такси және автобус жүргізушілері, өрт сөндірушілер, дәрігерлер, дипломаттар, әскерилер және т. б. артта қалдырып, тек шахтерлерге ғана жол береді. Ол әрқашан тез және саналы қимыл жасап, кездескен әртүрлі жағдайларда бастамашылық танытуы қажет. Өзге мамандықтың лауазымды адамдарына қарағанда полиция қызметкерлеріне біршама үлкен жауапкершіліктер жүктеледі» деп атап өткен. Тәртіп сақшыларына тұрғындар тарапынан қойылатын жоғары талаптарды айта келе американдық зерттеуші А. Вольмер: «Азаматтар полиция қызметкерлерінде Соломонның ақылы, Давидтың ерлігі, Иаковтың шыдамы, Моисей секілді басқара білуі, Александр Македонскийдің стратегиялық көрегендігі және соңғысы физика, биология және қоғамдық ғылымның барлық облысында толық білімі болуы керек деп санайды. Егер де адамның бойында осы қасиеттердің барлығы болса, ол жақсы полиция қызметкері атанады».

Үміткерлердің қажет болар жас мөлшеріне келсек, ол ұсынылатын тағайындауға байланысты болады. Мысалы, Францияда үшінші топтағы категория және екінші топтағы «Д» қызмет санаты қызметкерлері үшін — 19 жас, екінші топтағы «Г» санаты үшін — 21 жас. ГФР мен Италияда ең төменгі жас мөлшері — 18 жас, Ұлыбританияда — 18 жыл 6 ай, АҚШ — 20-21 жас. Әрбір категориялар мен салалық қызметтер үшін ең төменгі шектеулер әртүрлі, ал жаңадан тағайындалғандар үшін ол біршама төмен — 24-тен 30 жасқа дейін. Оларды анықтау барысында, жастардың тәрбиелік ықпал етуге жылдам және жақсы көнетіндігі, жаңа міндеттерді тез үйреніп кететіндігі, мамандықты жиі өзгерте тіндігі, көп жағдайда күшті және төзімді болатындығы есепке алынады.

Жалпы полиция қызметіне үміткердің денешынықтыру мәліметіне ерекше маңыз беріледі. Олардың денсаулық жағдайы арнайы медициналық комиссияда тексеріледі. Одан кейін олар әртүрлі конкурстық сынақтарға жіберіледі. Айталық, Францияда бұл сынақтарға 100 метрге жүгіру, биіктікке секіру, арқанда қолмен жүру, 7 кг. ауыр салмақты лақтыру жатады. Көптеген елдерде болашақ полиция қызметкерінің бойына белгілі талаптар қойылады — тәртіп бойынша, ол осы елдің тұрғындарының орташа статистикалық бойынан жоғары болуы керек. Айталық, Италияда — 165, Францияда — 168, Финляндияда — 175, Данияда — 177, Норвегияда — 178, АҚШ — 172,7-ден 190-ға дейін, Ұлыбританияда — 175-тен 190 см. дейін. Бұл медициналық мәлімет бойынша ұзын бойлы адамдар арасында өлім біршама сирек болатындығымен, ал қысқа бойлы адамдар полиция қызметіне психологиялық тұрғыда сәйкес келмейтіндігімен түсіндіріледі.